

4. Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 13.12.1993 // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/498_604
5. Договір між Україною і Республікою Грузія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах від 09.01.1995 // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/268_542
6. Договір між Україною і Естонською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах від 15.02.1995 // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/233_659
7. Договір між Україною і Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах від 23.05.1995 // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/428_627
8. Угода між Україною та Турецькою Республікою про правову допомогу та співробітництво у цивільних справах від 23.11.2000 // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/792_600
9. Договір між Україною і Чеською Республікою про правову допомогу і правові відносини у цивільних справах від 28.05.2001 // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/203_018
10. Договір між Україною та Угорською Республікою про правову допомогу в цивільних справах від 02.08.2001 // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/348_026
11. Угода між Україною та Грецькою Республікою про правову допомогу в цивільних справах від 02.07.2002 // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/300_013

Ключові слова: міжнародне спадкове право, міжнародний договір, іноземний елемент, спадкові правовідносини, спадкування.

Key words: international inheritance law, international treaty, foreign element, inheritance relations, inheritance.

МАРУЦАК АННА ВАЛЕРІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Чернівецького юридичного інституту, кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВОВА ОСНОВА ДЕРОГАЦІЇ ЯК ПРАВОМІРНОГО ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Основний закон України у ст. 64 встановлює один із основоположних принципів прав і свобод людини громадянина – недопустимість їх обме-

ження. У той же час, частина друга даної статті вказує на умови за яких можуть встановлюватись окремі обмеження – воєнний або надзвичайний стани. У цій же частині міститься перелік прав, що ні за яких умов не підлягають обмеженню. До них відносяться: право на життя, на повагу до гідності, право на свободу та особисту недоторканність, право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, право на житло, право на судовий захист, право на професійну правничу допомогу тощо. Також, обмеженню не підлягають і такі основні принципи як рівність прав громадян, заборона позбавлення громадянства, заборона на зворотню дію в часі нормативно-правових актів, презумпція невинуватості, рівність прав дітей та рівність прав подружжя у шлюбі та сім'ї.

Термін «дерогація» використовується для позначення, як правило, призупинення або припинення дії закону за певних обставин. У міжнародному праві деякі основні акти містять положення про відступ, які дозволяють державі призупинити або обмежити реалізацію певних прав у надзвичайних ситуаціях.

Так, без сумнівів, цей термін широко вживається у контексті міжнародного права, але, у той же час, не можна не акцентувати увагу на його важливості для внутрішнього права кожної країни, оскільки можна стверджувати про значний вплив міжнародного права на національне законодавство.

Більшість ключових документів з прав людини допускають тимчасове відступлення від певних зобов'язань щодо прав людини в умовах надзвичайної ситуації в країні.

На міжнародно-правовому рівні можливість обмеження прав та свобод ще у 1948 році була закріплена у Загальній декларації прав людини. Загальна декларація встановила, що громадяни можуть бути правомірно обмежені у своїх правах і свободах, якщо умови такого правомірного обмеження встановлені законом і якщо вони забезпечують належне визнання та повагу до прав інших осіб, а також якщо вони спрямовані на задоволення справедливих вимог моралі, громадського порядку та загального добробуту у демократичному суспільстві.

У 1966 році Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права у ст.4 встановив, що держави, які беруть участь у Пакті (ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР у 1973 році) визнають, що відносно користування тими правами, що їх та чи інша держава забезпечує відповідно до Пакту, дана держава може встановлювати тільки такі обмеження цих прав, які визначаються законом, і лише остільки, оскільки це є сумісним з природою зазначених прав, і виключно з метою сприяти загальному добробуту в демократичному суспільстві.

Слід також згадати ще один міжнародно-правовий акт – Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (Україна ратифікувала у 1997 році), що у ст. 15 встановила також можливість «відступити від зобов'язань Конвенції, в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим

її зобов'язанням згідно з міжнародним правом» [1]. При цьому, наголошується, що право на життя, заборона катування або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню та заборона тримати в рабстві або в підневільному стані – ні за яких умов обмежуватись не може.

Ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р. проголошує, що під час надзвичайного становища в державі, при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого офіційно оголошується, держави-учасниці Пакту (ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР у 1973 році) можуть вживати заходів на відступ від своїх зобов'язань за цим Пактом тільки в такій мірі, в якій це диктується гостротою становища, при умові, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження [2]. Як і у згаданому попередньо акті, Міжнародний пакт також перераховує ті права, що не підлягають обмеженню, щоправда, наводить дещо ширший перелік. Крім права на життя, заборони приниження гідності та заборони тримання у рабстві, встановлюється ще: позбавлений волі на тій лише підставі, що він не в змозі виконати якийсь договірне зобов'язання; заборона визнання винним у вчиненні будь-якого кримінального злочину внаслідок якоїсь дії чи упущення, що, згідно з діючим на момент його вчинення внутрідержавним законодавством або міжнародним правом, не були кримінальним злочином; заборона обмеження права на визнання правосуб'єктності; заборона обмеження права на свободу думки, совісті і релігії.

Ще одним міжнародно-правовим актом, що робить можливим та законним обмеження прав людини є Документ Копенгагенської наради Конференції з людського виміру НБСЕ 1990 р., відповідно до ст. 24 якого держави-учасниці зобов'язуються забезпечувати здійснення всіх прав людини та основних свобод і не допускати обмежень, крім тих, що передбачені законом та відповідають їх зобов'язанням з міжнародного права, зокрема з Міжнародного пакту про цивільні та політичні права. Держави-учасниці забезпечують, щоб цими обмеженнями не зловживали і щоб вони застосовувалися не довільно [3].

На основі дослідження наведених вище міжнародно-правових актів та встановлених ними можливостей правомірного обмеження прав людини, можна виділити певні спільні процедурні та істотні умови, що притаманні їм, за яких таке обмеження буде можливим. Зокрема:

- право обмеження можна реалізовувати лише під час війни чи іншого надзвичайного стану, коли існує загроза життю нації;
- держави можуть вживати заходів, що відступають від своїх зобов'язань лише в тій мірі, в якій це суворо вимагає невідкладна ситуація;
- здійснення будь-яких таких обмежень не може суперечити іншим зобов'язанням держави за міжнародними договорами;

- є певний комплекс прав та заборон, який у жодному разі не підлягає будь-яким обмеженням;
- недопущення дискримінації при обмеженні тих чи інших прав;
- інформування державою відповідну інституцію про вжиті неохочі заходи, та причини їх реалізації (наприклад, відповідно до Європейської конвенції з прав людини, необхідним є інформування Генерального секретаря Ради Європи).

Звісно, немає єдиного алгоритму дій, який би підійшов кожній країні, тут багато що залежить саме від національного законодавства окремої держави – чи можливі відхилення від прав людини: якщо так, то за яких обставин; які критерії необхідні для ініціювання даної процедури; чи забороняє національне законодавство відхилення від певних прав навіть у надзвичайних ситуаціях... На кожне з цих питань слід шукати відповідь у національному законодавстві кожної країни окремо.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод; Закон України від 17.07.97 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 11.04.2022 р.).
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права; Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.73 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення 11.04.2022 р.).
3. Документ Копенгагенської наради Конференції щодо людського виміру НБСЕ, ОБСЕ; Витяг, Міжнародний документ від 29.06.1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_082#Text (дата звернення 11.04.2022 р.).

Ключові слова: дерогація, обмеження прав людини, міжнародно-правові акти, національне законодавство, реалізація прав.

Key words: derogation, restrictions on human rights, international legal acts, national legislation, realization of rights.

ЮРЧИШИН НАТАЛІЯ ГЕННАДІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри міжнародного, конституційного та адміністративного
права Івано-Франківського юридичного інституту,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПОРЯДОК ЗБОРУ ІНФОРМАЦІЇ / ДОКАЗІВ ТА ЇХ ДОКУМЕНТУВАННЯ ДЛЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

Римський Статут надає право будь-якій фізичній чи юридичній особі передати Офісу Прокурора будь-яку інформацію, яка, на їхню думку,